

פרשת בשלח תפילה - דברים העומדים ברזומו של עולם

תפילה היא אומנות

אחר שיצאו ישראל ממצרים ועמדו על שפת ים סוף, כתוב (שמות יד, י) "ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד, ויצעקו בני ישראל אל ה'".

הנה באותה שעה, בני ישראל היו נמצאים במצב קשה מאד, וכמו שתיאר אותו רש"י בפירושו על הפסוק בשיר השירים (ב, יד) "יונתי בחגוי הסלע" וז"ל, זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם חונים על הים, ואין מקום לנוס לפניהם מפני הים, ולא להפנות מפני חיות רעות. למה היו דומין באותה שעה, ליונה שבורחת מפני הנץ, ונכנסה לנקיצי הסלעים, והיה הנחש נושף בה. תכנס לפנים, הרי הנחש, תצא לחוץ, הרי הנץ וכו', עכ"ל ע"ש. ומפני שמצאו את עצמם בתוך צרה גדולה כזו, לכן ויצעקו בני ישראל וגו', התפללו אל ה' להושיעם בעת צרה.

ומה הוא פירושו של "ויצעקו" - כתב רש"י וז"ל, תפשו אומנות אבותם, באברהם הוא אומר, "אל המקום אשר עמד שם" (בראשית יט, כז), ביצחק, "לשוח בשדה" (שם כד, סג), ביעקב, "ויפגע במקום" (שם כח, יא), עכ"ל. והוא מדברי המכילתא. הרי חז"ל הגדירו את תפלה כאומנות. ולכאורה דבריהם צריכים ביאור, למה תפילה נקראת "אומנות". הלא אומנות הוא דבר הצריך כשרון, ולימוד, והרגל, וגם כל אומן צריך את כלי האומנות שלו, וא"כ למה תפלה מוגדרת כאומנות, וכי להתפלל צריך אימון כחייט וכסנדלר? הלא הוא דבר שמוכן מאליו, שמי שנמצא בעת צרה, וכמו שהיו ישראל באותו שעה, צועק ומבקש מהקב"ה שיושיעו, ומה ענינה של אומנות לכאן.

ועוד צריך ביאור, למה זה נקרא אומנות אבותם. האם בני ישראל התפללו מפני שהאבות התפללו, הלא בצר להם צעקו אל ה' ממצוקותיהם. ועוד, שאין

תפלתן של האבות דומה לתפלתן של ישראל, שהרי כשנעיין במקורות שהביאו חז"ל לתפלתן של אבות, הלא כולם מדברים בענין התפילות הקבועות שתקנו האבות, ולא איירי כלל בתפלות של עת צרה, וא"כ אין הנידון דומה לראיה כלל, שהרי ישראל התפללו משום הצרה הגדולה הבאה עליהם, ולא סתם תפילה קבועה בעלמא, ובמה נחשב זה לתפישה באומנות אבותם.

תכלית הצרה היא כדי שנתפלל

וכדי לבאר את הדברים, צריכים להקדים את ההבנה הנכונה בגדר ענינה של תפלה. הנה איתא בחז"ל (שמות רבה כא, ה) וז"ל, כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה, שנאמר "ויצעקו בני ישראל אל ה'", ולמה עשה הקב"ה כך? אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן, עכ"ל.

ולכאורה יש לעיין בדברי חז"ל ששאלו למה עשה הקב"ה כך, הרי אין עול בדרכיו של הקב"ה, וכל דרכיו משפט, ואם חז"ל שואלים למה עשה הקב"ה כך, היינו שהיה גלוי וידוע לפנייהם שלא היתה לצרה זו שום סבה ולא היתה בגדר עונש וכפרה על איזה חטא ועוון, עד ששאלו "ולמה עשה הקב"ה כך?".

ועל שאלה גדולה זו תירצו חז"ל, "שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן של ישראל". והנה פשוט, שמה שאמרו שהקב"ה מתאוה לתפלתן של ישראל, ודאי שאין הקב"ה צריך שום דבר, אלא שהתפלה בעצמה היא טובה בשביל ישראל, והקב"ה רוצה להטיב לנו טובה זו. אמנם הדברים מפליאים, הלא בפשטות אנו מבינים שסדר הדברים כך הוא, שכשנמצאים בצרה ונזקקים לישועה, אז מתפללים אל ה', והתפלה היא האמצעי כדי להשיג את הישועה. וכאן מבואר ההיפך מזה, שהתפילה היא תכלית בפני עצמה, ואינה רק אמצעי לדבר אחר, אלא התפלה עצמה היא המבוקש, עד שהקב"ה כביכול מתאוה לעצם התפילה, ומביא את הצרה בלי שום סבה אחרת, רק כדי להביא את בני ישראל לידי תפלה, ואין הישועה התכלית אלא התפלה, והענין צריך ביאור.

השמיעיני את קולך

והנה במדרש הנ"ל הביאו חז"ל משל. והנה, תכליתו של משל הוא לשבר את אוזן השומע, שיוכל להבין ולהשיג דבר עמוק. הרי שחז"ל ידעו שענין זה קשה

פרשת בשלח - תפילה - דברים העומדים ברומזו של עולם לז

להבינו, עד שהוצרכו להמשיל משל כדי להסביר את עומק הדברים, שאם הדבר מובן מאליו, אין צורך במשלים. וז"ל המדרש, אמר רבי יהושע בן לוי, למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו, בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים, שמע המלך והצילה. לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה, היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה, מה עשה המלך, גירה בה הלסטים, כדי שתצעק וישמע המלך, כיון שבאו לה הלסטים, התחילה צועקת למלך, אמר לה המלך, לכך הייתי מתאוה - לשמוע קולך. כך ישראל, כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה וכו', והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת, ולא היו רוצין, מה עשה, גירה לפרעה לרדוף אחריהם שנאמר "ופרעה הקריב", מיד "ויצעקו בני ישראל אל ה'", באותה שעה אמר הקב"ה, לכך הייתי מבקש - לשמוע קולכם, שנאמר (שיר השירים ב, יד) "יונתי בחגוי הסלע וגו' השמיעני את קולך" וגו', השמיעני קול אינו אומר אלא השמיעני את קולך, את הקול שכבר שמעתי במצרים וכו', עכ"ל.

וכבר עמד על ביאור המשל בספר דעת תורה (עמ' קלה) שכתב וז"ל, הנה הבת מלך הזאת הלא הסכימה ורצתה להנשא למלך, ומה שייך לומר כי לא רצתה לדבר אתו, אתמהה, וכו'. והבת מלך אחרי הצלתה וטרם שנפלה עוד פעם בידי הלסטים, לא נכנעה כמאז, כי בת מלך היא והקול שלה אחרי ההצלה כבר לא היתה בבקשה ותחנונים כמאז הקול שצעקה בהיותה בידי הלסטים בהיותה אובדת כל דרך תשועה. הוא אמרם "השמיעני קול אינו אומר" - תפלה מתוך הרחבה, לא מן המצר, לא זו היא התפלה שהקב"ה מתאוה לשמוע, כי עצמותה של תפלה באמת, היא דוקא מן המצר, קראתי מצרה לי. אני מתאוה אל "השמיעני את קולך", את הקול שכבר שמעתי במצרים, במצרים הוא אומר (שמות ב, כג) "ותעל שועתם אל הא-להים מן העבודה", ואומר (דברים כו, ו-ז) "ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה ונצעק אל ה' אלוהי אבותינו וישמע ה' את קולנו", אותו הקול מתוך צרה הוא שהקב"ה מתאוה לשמוע תמיד, גם בתוך שלווה והרחבה, עכ"ל.

תפילה שלימה היא מתוך הכנעה

ועל פי דבריו נוכל להבין את הנמשל. אנו כולנו בני מלכים אנחנו, וכל אחד מאתנו מרגיש שיש לו כח וחכמה. ואפילו בעת שאנו מתפללים, אין זו תפלה

מתוך הצרה, אלא קול בעלמא של בקשה גרידא. אבל אין זו ענינה של תפילה, אלא תפילה צריכה להיות עם ההכרה של "אין עוד מלבדו", וההרגשה שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים בהכנעה גמורה, ומבטל כל עצמותו להקב"ה, בוטח בו וסומך עליו ומקבל גזירותיו. והקב"ה מתאוה לתפילה זו, כי תפלה זו של הכנעה מביאה את האדם לדביקות גמורה בהקב"ה. והכנעה זו היא תכלית בפני עצמה, ולכן אין הישועה התכלית, אלא התפלה עצמה.

אמנם להתפלל באופן זה אינו דבר פשוט וקל. האדם צריך ללמד עצמו ולעבוד על זה, עד שנמצא שדבר זה הוא באמת "אומנות", הצריך כשרון והרגל להכשיר את עצמו לכך. והוא דבר המיוחד לבני אברהם יצחק ויעקב שלימדונו אומנות זו, ועכו"ם אינו שייך לה. ודבר זה מבואר בסוף דברי רש"י בשיר השירים שהבאנו לעיל, על הפסוק "הראיני את מראיך" שכתב וז"ל, אמר לה הקב"ה הראיני את מראיך, את כשרון פעולתך, ולמי את פונה בעת צרה, עכ"ל. הרי שהתפילה נקראת כשרון פעולה דהיינו אומנות ממש.

תפילת האבות היתה בבחינת 'מן המצר'

אבל עדיין צריך ביאור, שהרי ישראל התפללו כך בעת צרה גדולה, אבל כאשר התפללו האבות הקדושים, תפלתם היתה מתוך הרחבה והרווחה, לשם תפילה קבועה בעלמא. א"כ היאך לומדים אומנות זו של תפלה בעת צרה - תפלה של ביטול והכנעה גמורה, תפלה שהיא תכלית בפני עצמה שהקב"ה מתאוה לה - מתוך תפילת האבות.

ועדיין אנו צריכים לדבריו של ר' ירוחם זצ"ל, שכתב שם (עמ' קלד) וז"ל, והאומנם כי תפילות של האבות באמת לא נמצא כלל כי התפללו מתוך צרות מיוחדות, אולם מגלים לנו חז"ל, ידיעה גדולה - כי האבות הקדושים אף במצבם הנוח, התפללו תמיד בתוך תכלית הלחץ, לא פחות כלל מתפילתם של כלל ישראל מתוך גודל לחצם שלהם על הים. כי סוד הדבר הוא, כי אצל הכלל ישראל תמיד הנם בבחינת 'מן המצר', מעולם אין להם על מי לסמוך ולמישהו אחר לפנות, כי אם לצעוק אל ה', והוא סוד התפילה שבאה דוקא אחרי הכרה גמורה כי אין כל מצב זולתו יתברך אין עוד מלבדו, וזהו ענין "תפשו אומנות אבותם" כי באו אז לדרגת אבותם הקדושים אשר הם היו תמיד 'מן המצר' לקרוא אך בשם ה', כי על כן כל המצבים אחד הם, מצב הרחבות כמצב של צרה ולחץ כי

פרשת בשלח - תפילה - דברים העומדים ברומזו של עולם לט

רק הוא מושיענו, וכשמכירין באמת כי אין זולתו כל מעמד והצלה, כי אז "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו" (תהלים קב, א), והוא הוא אומנות אבותם שתפשו, עכ"ל ע"ש. הרי שהאבות לעולם התפללו תפלת עת צרה, שהם הרגישו דלית להו מגרמייהו כלום, ולא היו בטוחים במה שהיה להם, כי הם הכירו שאינם מוחזקים בזה כלל, ותלויים בכל רגע ורגע על חסדי ה' ורחמיו.

נמצא לפי דבריו של ר' ירוחם זצוק"ל, שזוהי האומנות שאנו חייבים ללמוד, שכל תפילה שאנו מתפללים לעולם תהיה מתוך ההרגשה של 'מן המצר', מתוך הלחץ והדחק, ולהרגיש שהננו עומדים בתוך צרה גדולה, ולשפוך שיח לפני בוראנו כמו עני ואביון החסר כל.

הביטחון והתפילה משולבים זה בזה

ואם תאמר, איך אפשר שמחוייבים לראות עצמנו כאילו אנו עומדים בצרה, א"כ מדת הבטחון למה היא עומדת? ואף אם איננו צדיקים, והלא כתיב (תהלים לב, י) "הבוטח בה' חסד יסובבנו", ואמרו חז"ל (ויקרא רבה טו, ד) אפילו רשע. והיינו, שהאדם צריך להכיר כי הוא בידיו של הקב"ה, והכרה זו מביאתו לידי מנוחת הנפש, ואף אם הוא חוטא, אם הוא מרגיש שהוא מסור לגמרי לתוך ידיו של הקב"ה, אזי חסד ה' יסובבנו, ואין לו לדאוג על שום דבר, ואפילו כשנראה עת צרה לא ירגיש את הלחץ והדחק, כי בטוח הוא על בוראו - ואם כן קמה וניצבה השאלה, מדוע התפילה צריכה להיות לעולם מתוך הרגשת תפילה בעת צרה?

אמנם יסוד הדברים כך הוא. מי שאינו ירא ודואג כלל - אין זה בטחון. כדי להגיע אל הבטחון האמיתי, צריך להקדים לו היראה והתפלה. היראה, כמו דמבואר במסכת שבת (לב, א) ת"ר וכו', אדם יוצא לשוק יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט, חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר וכו', עיי"ש. ופירש רש"י שם וז"ל, לשוק, מצויים שם מריבות ובעלי דינים נכרים וישראלים, דומה כמי שנמסר לסרדיוט, להוליכו לפני השופט, עכ"ל. והיינו, שמי שמכיר שכל מה שאירע לו הוא מיד ה', כשהוא בא למצב שיכול להגיע לו שם שום צער או היזק, מיד הוא דואג ומפחד, שמא הקב"ה שולח אותו שמה כדי להענישו על העבירות שבידו. וזהו פירוש מה שנאמר אצל יעקב כשפגש בעשיו (בראשית לב,

ח) "ויירא יעקב מאד", כי לא מעשיו היה מתיירא, אלא מהקב"ה, שמא הקב"ה בא לייסר אותו ע"י עשיו.

ומי שאינו מפחד, אין זה בטחון אלא טפשות, או שאומר בלבו כחי ועוצם ידי יעמדו לי. אבל מי שמכיר האמת, שהוא לעולם נמצא בעת צרה, ואין לו דרך תשועה כלל, אז יכול להתפלל תפלה 'מן המצר', להכניע עצמו בביטול גמור להקב"ה. ולכן תפלה נקראת 'עבודה' (תענית ב, א), כי אינה רק בקשה בעלמא, כבן המבקש מאביו איזה טובה, אלא התפילה האמיתית שהקב"ה מתאוה לה היא לבטל עצמו להשי"ת, ותפילה זו היא עבודה גדולה. ומי שירא ומפחד, ומתפלל כראוי, אז יכול לבטוח בהקב"ה שיסובב אותו בחסד ברוב רחמיו, ואפילו אם אינו ראוי לכך. וזהו נקרא בטחון. נמצא שתפילה בבחינה של 'מן המצר' אינה סותרת את הבטחון, אלא אדרבה, רק על ידה אפשר לבא לבטחון אמיתי.

וזהו האומנות של תפלה, כמו כל אומנות הצריך לימוד והרגל, לעמול על עצמו, עד שיהא ברור לו ההכרות המביאין עצמו להתפלל כראוי, כתפלתן של אבות, ותפלה זו אינו אמצעי, אלא היא תכלית בפני עצמה, ועליה אומר הקב"ה "השמיעיני את קולך".

